

SOVYETLER BİRLİĞİNDEKİ TÜRKLÜĞÜN VE İSLÂMİN BUGÜNKÜ DURUMU

Dr. B. HAYİT*

A) Sovyetler Birliğindeki Türklerin ve Müslümanların Tarihi ve Bugünkü Toprakları

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinin bütün toprakları takriben 22.402.200 km²'den ibarettir. Bunlardan 10.952.900 km² büyüklüğündeki topraklar, Türklerin ve Müslümanların yaşadıkları bölgelerdir. Demek ki, Sovyetler Birliğinin bütün topraklarından yüzde 49'u Türklerin mülküdür. Tarihte ve zamanımızda Türklerin ve Müslümanların memleketleri, Türkistan (bugünkü Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Tacikistan Sovyet Cumhuriyetleri), Yakutistan (Sahalar), Tataristan, Başkırdistan, Çuvaşistan, Hakas, Tuva, Altay bölgesi, Azerbaycan, Dağıstan (Kuzey Kafkasya) ve Kırım'dır. İşte bu Türk ülkelerinden Türkistan (Batı) 3.994.400 km², Yakutistan 3.062.100 km²'den ibarettir. Türklerin bu iki ülkesi, Sovyetler Birliğindeki Türklerin büyük ölçüdeki topraklarının sahibidir ki, bu ise Sovyetler Birliğinin yüzde 35 topraklarını teşkil etmektedir. Sovyetler Birliğindeki Türklerin topraklarından Türkistanın büyük stratejik ehemmiyeti vardır. Çünkü bu ülke 30 milyondan fazla km²'de yerleşen komşu memleketler (Moğolistan, Güney - Sibiryaya, İdil - Ural = Tatar, Başkırd - Çuvaş; Kafkasya, İran, Afganistan, Pakistan, Hindistan ve Çin = Doğu Türkistan) ile siyasî, iktisadî ve kültürel münasebetlerde bulunmaya imkan yaratmaktadır.

Sovyetler Birliğindeki Türk toprakları, Kırım istisna, coğrafi cihetten birbirlerine komşudurlar. Sovyetler Birliğinde ve Batı Avrupada bu Türk ve Müslüman topraklarının coğrafyası meselelerinde, her bir Türk memleketini hesaba alan eserler mevcuttur. Lakin bugüne kadar Sovyetler Birliğindeki Türk memleketlerinin genel coğrafyası yazılmadı. Böyle bir eser, Türkiye'de de yazılmamıştır. Bugünkü Sovyetler Birliğinin topraklarından yüzde 49'u Türklere ait olduğundan görülüyor ki, Rusya imparatorluğu, Türkler ve Müslümanların toprakları hesabına büyümüştür.

(*) Marmara Üniversitesi Misafir Öğretim Üyesi.

B) Rusya Tarafından Türk Ülkelerinin İlhak Edilişi Tarihinden Parçalar :

Rusya, 1948 yılında Türk hakimiyetinden kurtulabilmiştir. Aradan 72 yıl geçtikten sonra, Rusya ilk defa 1552'de Türk-Müslüman Kazan Hanlığını, 1556'da da Astrahan Hanlığını işgal etmiştir. Rusya işte Türk devletlerinin işgali vasıtasıyla Sibarya'ya girmeyi başarmıştır. Rusya'nın Sibiryayı işgal etmek faaliyetleri 1577'de başlamıştır. Sibiryada Türk devletinin hükümdarı Küçüm Han devrinde Rusların Sibiryayı zaptetme siyaseti ciddi bir şekil aldı. Küçüm Han Ruslara karşı 21 yıl (1577 - 1598) savaşlarda bulundu. Onun öz evlatları - Ali Han ve İşim Han -, 1670'e kadar Sibiryayı Türk devletini Rusların hücumundan ve zaptından kurtarmak için savaşları devam ettirdiler. Demek ki, Sibiryadaki Özbek-Türk sülâlesinin devleti, Rusların istilâ hareketleri aleyhinde 92 yıl savunma savaşlarında bulunduktan sonra mağlubiyete uğradılar.

Rusya, 1617'de Saha-Türkleri (= Yakutlar) memleketini işgal etmek için askerî hareketlere başladı. Saha-Türkleri, kendilerini Rusya hücumundan kurtarmak ve istiklâllerini devam ettirmek için 65 yıl savaştılar. Rusya 18. asrın başında bütün Yakutistan'a hakim olabildi. Hakas Türkleri 17. asır sonunda Rus hakimiyeti altına girdiler. Tuba (= Tuva) Türkleri 1756'dan beri Çin hakimiyeti altında yaşamaktaydılar. Çin'deki 1911 ihtilâlinde sonra, Çinlilerin Tuba'daki hakimiyeti zayıflamıştı. Bundan istifade eden Rusya 1911'de bu Türk ülkesini hakimiyeti altına almayı karar verdi. Tuba 1914'de Rusya himayesi altındaki devlet olarak ilan edildi. İkinci Dünya Savaşından sonra, bu devlete de son verildi ve onun Toprakları Tuba Sovyet Muhtar vilayeti olarak Rusya Sovyet Federatif Cumhuriyetine ilhak edildi.

Rusya, Kazan ve Astrahan hanlıklarını ve Sibiryadaki Türk devletlerini işgal ettikten sonra, Türkistan'a yakınlaştı. 1734 - 1784 arasında Türkistan'ın Ural ve Balhaş göllerinin daha kuzeyindeki bozkırlarda yerleşen ve göçebe hayat yaşayan Türklerin oturduğu bölgeleri de kendi hakimiyetleri altına aldılar. Ruslar, 1783'de Kırım'ı, 1828'de ise Azerbaycan'ı işgal ettiler. Aynı vakitlerde Kuzey Kafkasya'yı işgal ettiler.

Rusya 1852'de Hokand Hanlığı aleyhinde savaşa başladı. Arada devam ettirilen savaşlar, sulhlar, antlaşmalar, diplomatik oyunlar ve yeniden savaşlar yoluyla Hokand hanlığı 1876'da mağlubiyete uğradı. Rusya Hokand hanlığı topraklarını kendisine kattı.

Rusya 1868'de Buhara Emirliğine hücum etti ve savaşta kazanan Ruslar Buhara'nın Semerkant ve Şehrisebz şehirlerini Rusya'ya ilhâk ile Buhara devletinin kendilerinin himayesinde yarım-müstakil bir devlet haline

getirdiler. Ruslar 1873'de Hive hanlığını, 1884'de de Türkmen bölgesini işgal ettiler. Onlar, 1897'ye kadar Pamir dağındaki Türkistan hudutlarını işgal ettiler. Demek ki, Ruslar 345 yıl içinde (1552 - 1897) Türkler ve Mümlüsanların 10 milyon km²'den fazla topraklarını zaptettiler. Fakat, Buhara ve Hiva devletlerinin dahili müstakilliklerini ortadan kaldıramadılar. Sovyet Rusya'nın Kızıldususu, 1920'de Ceditçilerin yardımları ile Buhara ve Hive'de Halk Cumhuriyetini teşkil ettirdi. Sovyet Rusya bunların bağımsızlığını 1921'de yapılan bir antlaşma ile kabul etti. 1924'de ise, bunların toprakları Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan dedikleri Sovyetlerin memurî bölgelerine taksim edilerek Sovyetler Birliğine ilhak edildi. Bunun ile beraber Türkistan Türklüğü ve İslâmı tarihinde XVI. asır başından beri 400 yıla yakın yaşayan devletlere son verildi.

Rusya tarafından Türk ülkelerinin işgal edilişi meselesinde devrimizde bir büyük hata mevcuttur. O da Türkistan'ın Rusya tarafından kolay işgal edildi denilen efsanedir. Bazı Rus tarihçileri böyle bir fikiri ortaya çıkarmışlardır. Bunlardan örnek alarak, Batı ülkelerindeki bazı ilim adamları da Rusların fikirlerini desteklemişlerdir. Rusya Türkistanı istilâ için 1717'de askeri faaliyete başlamış ve bunu 1897'de sonuçlandırmıştır. Bu, 180 yıl demektir. Eğer, hakikaten Türkistan'ı zapt edebilmesi kolay bir mesele olsa idi, o zaman, Rusya'nın Türkistan'ı işgal etmesi hakkında 1840 - 1852 yıllarını içine alan makaleler ve eserler bibliografyası 415 cildi teşkil etmez idi. (Bakınız: Mejov, Turkestanskiy Sbornik, 1878 - 88 yıllar). Bu bibliyografyayı Maslov isimindeki bir âlim 595 cildine kadar devam ettirmiştir. Buna ilave olarak Aleksander Serebnikov, 22 cildten ibaret bibliyografya neşretmiştir. Yalnız bibliyografyası 617 cildten ibaret bulunan işgal edilişi meselelerine ait yazılar, Rusyanın Türkistanı kolaylıkla işgal edebilmediğinin bir delilidir.

C) Çar Rusyası Devrinde Türklerin Durumu :

Çar Rusyası Türk yurtlarını işgal ettikten sonra, her şeyden önce hakimiyet taleplerini kandırma - siyaseti şeklinde devam ettirdi. Türk topraklarına Rus göçmenlerini yerleştirmesi, yani kolonizasyon, Rusya'nın mühim iktisadî siyasetini teşkil etmişti. Bunun ile beraber Türk topraklarındaki hammaddeleri Rusya devleti menfaati için kullanmak, Rusya'da hazırlanan sanat mahsulatlarını Türk ahalisine satmak, Türkistan'da pamukçuluğu yükseltmek, ham - pamukları Rusya'ya göndermek ve orada tekstil sanatını teşkil ederek Türk ülkelerinde tekstil pazarlığını yapmak Rusya devletinin esas gayesiydi.

Türkleri ve bunun ile beraber Müslümanları Hıristiyanlaştırma siyaseti Rus devletinin kültür-politikasının temeli idi. Ruslar, kendilerinin Hıristiyanlaştırma siyasetinde Yakutistan'da muvaffakiyet kazandılar. Çünkü Yakut-Türklerini Hıristiyanlaştırdılar. İdil-Ural bölgesindeki Türklerden de zorlukla bir milyona yakın Müslümanı Hıristiyan dinine soktular. Hıristiyan dinini kabul ettirmek için Ruslaştırma-Siyaseti de ayrıca rol oynadı. Lakin, bu sahada başarılı olamadılar. Rus kültürünü yaymak için teşebbüslerde bulundular. Lakin Türk-İslâm kültürünün tesirinden kurtaramadılar.

Rusya Türk yurtlarını istila ettikten sonra Türkler için kendilerini kendileri tarafından idare etmek hukukunu vermediler. Köylerdeki ve şehirlerdeki mahalleler için Türklerden muhtarlar tayin ediliyordu. Bunlar ise Rusların kaza ve şehir başkanına itaat ediyorlardı. Ruslar Türklerden tercümanlar yetiştirmeye ehemmiyet verdiler. Çünkü devlet memuriyeti ile ahali arasında bunların vasıtasıyla temaslarda bulunuyordu.

Hıristiyan dini esasında devlet idare edildiğinden Ruslar İslâm aleyhinde ciddi faaliyetlerde bulundular. Rusya İslâmın mevcudiyetini kendisinin devlet menfaatları için tehlikeli olarak görmüştür. İslâmı tesirsiz hale getirmek için yollar aramıştır. Medreseler, dini mektepler ve camilere yapılan maddî yardım durdurulmuştur. Buna rağmen, Müslümanlar mümkün olduğu kadar kendilerinin dini müesseselerini himaye etmekteydiler. Rusya devleti ancak 1831'de Kırım için bir Müslüman dinî idare kurmaya izin vermişti. 1872'de Kafkasya ve 1878'de Orenburg'da da İslâm dini yönetimlerinin kurulmasına izin verildi.

İslâmın en mühim merkezi bulunan Türkistan için dinî yönetim teşkil edilmesine izin verilmedi. Hattâ, bu İslâm ülkesinde 1898'den itibaren zekat vermek ve almak da yasak edilmiştir. Şeriat mahkemeleri yalnız 30 rubleye yakın meseleleri görmeye haklı idiler. Camiler inşaatı için Rusya'nın İçişleri Bakanlığından, Türkistan için ise askeri bakanlıktan izin alınmıyordu. Rusya Türkistan'da yeni camiler inşaatı için izin vermedi. Hattâ, Taşkent şehrinde 25 yıl içinde 66 cami ibadethanelikten çıkarılmıştı.

D) Komünist Rusya'sı Devrinde Türkler :

Rusya'da Ekim 1917 Komünist ihtilalinden sonra, Yalnız Türk-Müslümanlar değil, belki bütün gayri Rus milletlerin liderleri Bölşeviklerin acele olarak millî hürriyetler hakkında verdikleri vaade inanmışlardı. Türk Müslüman vekilleri 1917 sonunda kendilerinin muhtar devletlerini kurmak için faaliyetlerde bulundular. Kendilerinin hükümetlerini teşkil etmişlerdi.

Azerbaycan, Kuzey Kafkas, Kırım, İdil - Ural, Alaş - Orda ve Türkistan milli cumhuriyetleri ilan edilmişti. Milli rehberler kendilerinin yurdlarını milli ve İslâmî esasta idare etmek için harekette idiler. Rus Bolşevikleri milli cumhuriyetler aleyhinde cephe almıştır. Onlar, milliyetlere hürriyet diye Komünizm prensiplerini taşıyan, merkezleştirilen, Sovyet Rusya'dan hiç bir vakit ayrılamayan Sovyet cumhuriyetlerinin teşkil edilmesini anlamışlardır. Sovyet Rusya, Türk - Müslüman milli cumhuriyetlerini 1918 - 20'de ortadan kaldırdı. Bunların yerinde ise, Türk kavimlerinin adını taşıyan Sovyet -Devlet Birliklerini teşkil ettirdi. Böyle bir siyaset tabiidir ki, Türk ve Müslüman milliyetçilerini Sovyet Rusya aleyhinde cephe açmaya mecbur etmiştir. Sovyet - Komünizm idaresindeki Rusya ile müstemleke bulunan Türk ülkeleri arasında mücadele başlanmasına zorlanmıştır. Bilhassa, Şubat 1918'de Türkistan Muhtar Cumhuriyetinin hükümeti hapse alındıktan sonra, Türkistan'da Sovyet-Rusya hakimiyeti aleyhinde mücadele başlamıştır. Bu mücadeleye Sovyet-Rusya Basmacılık, yani haydutluk hareketi diyorlardı. Bu büyük mücadele Şubat 1918'den Mayıs 1934'e kadar devam etmiştir ki, böyle milli hareketin kanlı bir faciası tarihte yok denecek kadar azdır. Türkistan Türkleri 1916'da genel halk isyanı ile Rusya'ya büyük darbe vermişti. Rus liderleri, Türkistan'daki 1916 yılı ayaklanmasını Rusya aleyhinde açılan ikinci cephe olarak görmüşlerdi. Basmacılık hareketi bugüne kadar ne Sovyet-Rusya tarafından ve ne Türkistan Türkleri tarafından unutulmuştur. Tabii, Türkistanlılar mücadelede mağlupiyete uğradılar. Lakin, milli hürriyet arzularından vazgeçemediklerini isbat etmişlerdir.

E) Türk ve Müslüman Ülkelerinde Sovyet-Devlet Memuriyetleri :

Sovyet-Rusya Türk yurtlarında kendi hakimiyetini sağladıktan ve sabık Çar - Rusya'sında hakim bulunan Türkleri yeniden Sovyet-Rusya imparatorluğuna çok kanlı hareket ve başka tedbirlerden sonra hakimiyeti altına aldıktan sonra, Türkleri Sovyetleştirmeye başladı. Sovyetleştirmenin mühim şekli, Türkleri idare etmek için onları çeşitli cumhuriyetle bölmektir. Devlet idaresinin yeni memuriyet şeklini veya birliklerini Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri, Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri, Sovyet Muhtar Vilayetleri diyorlar. Türklerin 10 milyon km²'den fazla toprakları bugünkü Sovyetler Birliğinde aşağıdaki şekilde idare edilmektedir :

6 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan), SSCB'e bağlıdır.

11 Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri (Baskırdistan, Tataristan, Dağıstan, Kabardin-Balkar, Kuzey-Ostein, Çeçin-İnguş, Çuvaş, Yakutistan,

Tuba) Rusya Sovyet Sosyalist Federatif Cumhuriyeti tarafından idare ediliyorlar; (Kara-Kalpakistan-Özbekistan SSC'e itaat ediyor ve Nahşivan Muhtar SSC, Azerbaycan SSC'e itaat ediyor).

5 Muhtar Sovyet Vilayetleri (Adigey, Dağlı, Altay, Karaçay-Çerkes, Hakas, RSFSR'e itaat ediyorlar; Dağlı-Badahşan, Tacikistan SSC'de).

Yukarıda zikredilen 6 Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ve 11 Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti dış görünüşleri bakımından devlete benziyorlar, çünkü onların hudutları, Âli Sovyet dedikleri parlamentoları, Devlet Damgaları, Bayrakları, Anayasaları ve hükümetleri vardır. Sovyet Anayasasına göre zikredilen 6 Sovyet Cumhuriyeti Sovyetler Birliği devletinden ayrılabilir. Lakin, bu ifade formel bir görünüş olarak kullanılmaktadır. Çünkü Sovyetler Birliğinin Anayasası, bu devletin bölünmez bir bütün olduğunu kabul etmiştir. Bunun için Sovyetler Birliği devletinden ayrılmak maddesini başka bir madde reddetmektedir.

Sovyet Devlet Memuriyetlerinin Devlet Başkanları ve hükümeti Komünist Partisinin isteği ile Sovyet Cumhuriyetlerinin parlamentoları tarafından kabul ediliyor. Onların 2-3 yardımcıları ise Ruslardan veya Gayr-i-Türk, Gayr-i Müslümanlardan ibarettir. Başbakanlar yerli ahali arasından tayin ediliyor. Onların 2-3 yardımcıları ise Ruslardan veya Türk olmayan şahıslardan ibarettir. Bakanların durumları da aynı haldedir. Bakanlar Ruslardan ibaret olabilirler. Ama, onların yardımcılarının yerli ahali-den olması şart değildir.

Sovyetler Birliğini teşkil eden 15 Sovyet Cumhuriyetinin bütün faaliyetleri hem SSCB'nin kanun ve emirnamelerine, hem de Komünist Partisinin emirlerine uygundur. Rusya Sovyet Sosyalist Federatif Cumhuriyetinden istisna, hiç bir Sovyet Cumhuriyeti millî menfaatleri hesaba katacak kanun çıkaramaz ve Sovyetler Birliği devleti hükümetinin izni olmadan hiç bir icra kuvvetine de sahip değildirler. Bunun için böyle cumhuriyetlere tarihte, ilk defa görülen Sahte-devletler denilmektedir. Sovyet Cumhuriyetlerinin devlet idareleri milli dillerde ve Rus dilinde yürütülebilir. Son zamanda memuriyet dili yalnız olarak Rus dilinin kullanılması talep edilmektedir.

Sovyet-Rusya devleti ve Komünist Partisi Türklerin parçalanması için bugüne kadar kendi siyasetini yürütmüştür. Bu meselede Türkistan ciddi bir darbeye uğradı. 1924'de Türkistanı 5 parçaya böldüler. Türkistan'da Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Türkmenistan gibi Memuriyetleri teşkil ettiler. Türkistan kelimesinin kullanılmasını yasak ettiler. Kırım Muhtar Sovyet SC ise 25 Haziran 1946'da yok edildi. Kırım vilayet şeklinde Ukrayna SSC'ne ilhak edildi.

F) Sovyetler Birliği Devletinin Türkler Arasındaki Politikasının Anahtarları :

Sovyetler Birliği denilen, aslında ise Sovyet Rusya'nın Türk yurtlarındaki umum politikasının ayrı ayrı sahalarını burada zikretmek bizleri uzaklara götürecektir. Bunun için Sovyet Rusya'nın Türkler arasında yürüttüğü politikanın anahtarlarını dikkatlere sunuyoruz :

1. Türk ülkelerinde Rusya hakimiyetini yeniden yürüten kuvvet Ruslar ve onların ordusu idi. Aynı zamanda Türk ülkelerine Komünizm ideolojisini ve onun devlet rejimi bulunan Sovyet sistemini de Ruslar getirdiler. Tabii, Ruslar Türkler arasından bazı kimseleri kazanarak onlardan Sovyet rejimini kendi memleketlerine getirilmesinde kullandılar.

2. Sovyet Rusya, Türkleri için ve başka Gayri-Rus milletleri için, Self-determination hukukunu vermedi. Türklerin kazandıkları millî cumhuriyetlere son verdi. Millî cumhuriyetler yerinde Komünizm gayesi esasında harekette bulunacak memurî birlikler teşkil edildi. Bunlar ise devletler olarak gösterildi. Sovyetlerin, millî Sovyet devletleri dedikleri teşekküller, tam mânâsında millî varlığı yok etmenin temeli olarak hizmet ettirmektedir. Sovyet Rusya devleti kendisinin millî bölgelerde devam ettirdiği politikayı "Lenin millî siyaseti" diye göstermektedir. "Rus millî siyaseti" denilen terminoloji yoktur. Bundan da görölüyor ki, Sovyet Rusya devleti, "Lenin Millî Siyaseti" terminolojisi ile Gayri-Rus milletleri Rusya hakimiyeti altında tutmak ve onların millî hayatına son vermek yolunda devam etmektedir.

3. Sovyet rejimi, her şeyden önce Toprak-ıslahatını teşkil etti. Bunun neticesinde sınıflar mücadelesi adı ile tesirli Türk çiftçilerini yok etti. Çiftçileri mecburiyetle kollektifleştirdi. Toprakları devletin mülkü olarak ilan etti. Kollektifleştirilen ailelere topraklardan vakitli istifade etmek hakkını verdi. Türk topraklarının çoğunluğunu günümüzde Devlet-İktisadiyeti birliklerine (Solhozlara) yerildi. Çiftçiler devletin maaşlı işçileri derecesine indirildi. Bunun ile Köylü-Proletarya sınıfı teşkil edildi. Göçebe ahali mecburen oturaklaştırıldı. Onlar da hayvancılık kollektiflerine sokuldu.

4. Türk ülkelerinde sanayileşme politikası devam ettirildi. Sanat her şeyden önce hammallar kazanacak şekilde teşkil edildi. Meselâ, Türkistan'da pamuk ve ipek temizleme fabrikaları var. Lakin, temizlenen pamuk ve ipekler Rusya'ya gönderilmekte ve orada tekstilde kullanılmaktadır. Madencilik sanatı mevcut lakin madenleri istimal için hazırlanan sanat Rusya'dadır. Türklerden sanat işçileri yetiştirildi. Lakin, Türk topraklarındaki işçiler arasında Türklerin sayısı % 30'u teşkil etmemektedir. Türk

lkelerindeki bütün ağır sanat ocakları doğrudan-doğruya Moskova tara-
findan idare edilmektedir.

5. Dünyaya malmdur ki, Sovyetler Birliğindeki Türk lkeleri yeraltı maden ve petrolleri ile çok zengindirler. Sovyet Rusya biliyor ki, Türk zenginlikleri Sovyetler Birliğinin umum iktisadiyetinin temelini teŖkil ediyor. Türklerin iktisadi zenginliklerini burada göstermeye imkanımız olmadığından, bendenizin, "Türk Dünyası AraŖtırmaları" dergisinde (1987. No. 46) yayınlanan "Türk Dünyasının Bazı İktisadi Meseleleri" konulu makalesini tavsiye edebileceğim. Türklerin zengin yeraltı kaynakları ve ziraatılık mahsulatları ile bütün Sovyet - İktisadiyeti ayakta durabilmektedir.

6. Sovyet Rusya devleti, Türk ve Müslüman topraklarını Rus ahalisi hizmetine vermek için durmadan tedbirler almaktadır. Türk topraklarında sömürgeci Rusları yerleŖtirmek politikası Ŗiddetle devam ettirilmektedir. 1979'daki nüfus sayımına göre Sovyetler Birliğinde 6.317.468 Tatar yaŖamaktaydı. Bunlardan yalnız 1.641.607 Tatar kendilerinin adını taŖıyan Tataristan Muhtar Sovyet Cumhuriyetinde, kalanları ise baŖka topraklarda yaŖamaktaydılar. Türkistan'ın Kazakistan bölgesinde, Yakutistan, BaŖkırdistan, Altay Bölgesi, Karaçay - Çerkes, Hakas, Tuba ve Kırım gibi Türk memleketlerinde Türklerin sayısı Rus ahalisinin sayısına karŖı azınlığı teŖkil etmektedir. Türk topraklarından bazılarını kolonize etmek faciası o kadara bymŖ ki, mesel Kırım'da 2.008.316 Rus ve Ukraynalı yaŖamaktadır. Bunlara karŖı yalnız 15.078 Tatar orada yerleŖmiŖtir. Türk Ŗehirleri ahalisinin çoğunluğunu da Ruslar teŖkil etmektedir.

7. Sovyet Rusya, Türkler arasında Kültür politikasına da dikkat etmektedir. Türklerden zamanın taleplerine göre kadrolar hazırlandı. Lakin, bunların sayısı Türkler arasında alıŖmakta bulunan Rus veya Gayr-i Türk mtelhassıslara nazaran % 30 teŖkil etmiyor. Türk Ŗivelerinde, Sovyetlere göre diller ve baŖka Müslüman dillerinde edebiyat yaratılmasına dikkat etmektedirler. Lakin, edebiyat sosyalist realizmini tasvir etmesi mecburiyeti altındadır. Edebiyat, Komünizmin insanların beyinlerini yıkayacak bir mekanizma rolünü oynamaktadır. Sovyetlerin Kültür politikası, "aslen sosyalist, Ŗeklen millî kültür" Ŗiarı altında devam ettirilmektedir. Bu demek, kültürün aslen komünizm esasında, lakin millî dillerin vasıtası ile (bunun için Ŗekilde millî) yaŖamalıdır. Türkler arasında Sovyet-kültür politikasının esas niyeti, Türkleri RuslaŖtırmaktan ibarettir. Türklerin diline Rus alfabesinin eŖitli iŖaretler ile, getirilmesi, okullarda ve bütün kültür müesseselerinde Rus kültürünü stn Ŗekilde rağbet ve teŖvik edilmesi, Rus dilini mecburen öğrenmeye zorlanması, 1950'den sonra Rus dilinin ikinci Anadil olarak ilan edilmesi, Türk çocuklarının çoğunluğuna birinci sınıftan itibaren doğrudan doğruya Rus dilinde dersler verilmesi, Türk di-

line Rus sözlerinin sokulması, şahısların ve coğrafya isimlerinin Rus isimleri ile değiştirilmesi, Türk - Müslümanların soyadı sonuna "ov" ve "viç" ekini getirerek, Müslüman isimleri ile Rus isimlerini bir arada göstermek temayülleri, Rus halkına ve Komünizme sadık bulunan genç evlatları terbiyelemeye ehemmiyet verilmesi, Ruslaştırmanın mühim görünüşleridir.

Sovyet devleti ve Komünist Partisi, yegane "Sovyet tipi insanlar" yaratmak ümidindedir. Sovyetlerin kültür politikası ise bu maksadı realize etmek yolunda devam etmektedir.

G) Sovyet Rusyanın İslâm Düşmanlığı Politikası ve İslâmın Bugünkü Durumu :

Sovyet Rusya 1927'ye kadar İslâm aleyhinde ciddi tedbirlerde bulunmamıştır. Her şeyden önce, Müslümanları kazanmak niyetinde bulunuyor ve bunun ile beraber İslâm aleyhinde hüçuma başlamaya yollar aramaktaydı. Hattâ ki, İslâm ile Komünizm gayelerinin beraber olduğundan bahsettirmekteydi. Muhammed Peygamberi, hattâ ilk Komünist olarak teşvik etmekteydiler. Şovyet Rusya, Müslümanları devlet kontrolü altına aldıktan sonra, İslâm aleyhinde ciddi harekete başladı. Bu ise 1928'den itibaren devam ettirildi. Önce İslâm dininin liderlerini hapsedtiler. Derviş tekkelelerini kapattılar. Dervişleri sürgün ettiler. Vakıf mülkleri devlet mülkü olarak ilan edildi. 1926'dan itibaren Şeriat Mahkemeleri yasak edildi. 1929'da Dinî Cemaatlar hakkında kanun çıkarıldı. Buna göre, her bir dinî cemaat işleri Bakanlığına kaydettirilmeli idi. Dinî Cemaatlar kanunu, dinî edebiyatlar neşir etmek, cemaat binalarında namaz kılmak, çocuklara din derslerini vermek, dinî yardım cemiyetlerini kurmak, devletden izin almayınca camileri ibadet için kullanmak, dinî teşekküller kurmak, meclisler toplamak, dinî kütüphaneler, yetimhaneler teşkil etmek gibi İslâm dinî hayatı ile alakadar bulunan faaliyetleri yasak edildi.

Sabık Rusya imparatorluğunda, Buhara ve Hive devletleri dışarısında, 26.000'den fazla cami var idi. Bunların hepsi kapatıldı. Buhara ve Hive devletlerinde en azından 12.000 cami var idi. 1936'ya kadar umumiyetle 38.000'den fazla camide namaz kılmak yasak edildi. Camileri yıkmaya başladılar. Bir kısmını devletin ihtiyacı için, Meselâ, hapishane, polis karakolu, oteller, kulüpler, embarhaneler şeklinde, kullanıldı. Kur'an-ı Kerîm toplandı ve ahalinin gözleri önünde ateşe verildi. İslâmı himaye edenlere cezalar verildi. Bu esasta, 1930-38'de İslâm hayatına son verildi. Müslümanlar kendi imanlarını yalnız kendilerinin kalblerinde saklayabiliyorlar. Dinî hayat ailelerde kontrol altına alındı. İslâm dinî hayatının dış görünüşleri devlet kuvveti neticesinde yaşayamazdı. Namaz kıldırılmıyor,

oruç tutturulmuyor, kurbanlık kestirilmiyor, Hacc'a hiç kimse gönderilmiyor, (Vakitli namazlardan Haclardan istisna) insanlara dinî talimatlar vermek durduruluyor.

İslâmı Müslümanların hayatından tamamen yok etmek ve Sovyet cemiyeti çevresinden kovmak, Müslümanlardan dinsiz - Allahsız insanlar yaratmak Sovyet devletinin resmî politikası olmuştur. Bunun içindir ki, bir taraftan İslâm aleyhinde devlet makamlarının ceza tedbirleri ve bir taraftan Allahsızlık - propagandası birisi başka birisine bağlanan halde devam ettirilmektedir.

Bugün Sovyetler Birliğinde takriben 200 cami vardır. Bunlardan 10 - 12 si ibadet için kullanılmaktadır. Sovyetlerin İslâm Düşmanlığı politikası Müslümanları, İslâm hayatını imkânlarına göre devam ettirmeye mecbur etmiştir. Zamanımızda, **Camisiz, Namazsız, Ramazansız, Hacsız, dini talimatsız bir İslâm yaşamaktadır.** Her bir Müslüman evladı (o hangi yaşta olduğundan ve Sovyet hizmetinde olduğundan kat'i nazar) Allah'a, Kur'anı Kerim'in Allah'ın kitabı olduğuna ve Muhammedin Peygamber olduğuna inanıyor. Lakin, bunu açık söyleyemiyor, çünkü Sovyet rejiminin cezalarından korkuyor. Sovyet devleti, 1942'de Sovyetler Birliğindeki Müslümanlar için 4 dinî idare teşkil etmeye, İkinci Dünya Savaşının mecburiyetleri altında izin verdi. Bu Müslüman dinî idareleri bugüne kadar devam etmektedir. Fakat, bunlar İslâm dinini himaye edici kuvvete sahip değildirler. Bu dinî teşkilâtlar Sovyetler Birliği devletinin dış ülkelerde devam ettirmekte bulunan İslâm Politikasının aletleri olarak kullanılmaktadır. Bunlara rağmen, gayr-i resmi bir İslâm yaşamaktadır. Bu ise Müslümanların kalplerindeki, yalnız Kelime-yi Şehadet ile bağlanan İslâmdır. Sovyet Rusya devletinin ve Dinler Düşmanı bulunan Komünist Partisinin siyaseti neticesinde İslâm, Sovyetler Birliğinde yeni bir şekil aldı. Bu ise İslâm tarihinde bir yeniliktir. Yalnız Kelime-yi Şehadet'e bağlanan İslâm tarihte görülmemiştir. Allahsız bir rejimin içinde İslâmı hiç olmazsa kalplerinde taşımak mühim bir cereyandır. Sovyetler Birliğindeki Müslümanlar İslâmın Şart ve talimatlarını bilmiyorlarsa, bundan onlar mes'ul değildir. Bunun için istiklâli bulunan İslâm Dünyası, İslâmın Allahsızlık hakimiyeti altındaki durumunu hesaba alarak, ona göre Müslümanlar arasında İslâmı açık ve korkusuz yaşaması için tedbirler alması mühim bir meseledir. Şunu da kaydetmeliyiz ki, İslâm, Sovyetler Birliğinde Komünizmin en kuvvetli düşmanı olarak devam etmektedir. Dinî hareket ile Millî hareket birleşti. Böyle bir durumdan Sovyet rejimi korkmaktadır. Gizli dervişlik hareketi devam ettirilmektedir. Gençlere gizli olarak dinî dersler verilmektedir. İslâm dünyası bunları da hesaba katmalıdır. Sovyetlerin Afganistan millî mücahedelesinden aldıkları darbeler de bilhassa Türkistan'da İslâmın yeniden canlanmasına sebep olmaktadır.

H) Sovyetler Birliğindeki Türk ve Müslümanların Nüfusunun Artması Meselesi :

Stalin, 1921'de Rusya imparatorluğunda 30 milyondan fazla Türkün mevcut olduğundan bahsetmiştir. 1979'da ise Sovyetler Birliğindeki Türklerin sayısı 40.663.371 kişi olarak bildirilmiştir. Aradan geçen 58 yıl içinde (1921 - 1979) Türkler 10 milyondan biraz fazla çoğalmışlar. Böyle bir hesap çok hatalıdır diyebileceğiz. Eğer Türkler yılda % 1,5 çoğalsalar, o (1,5 % — 30 Milyondan = 450.000 kişi x 58 yıl = 56.100.000) Sovyet istatistiklerine şüphe ile bakmak gereklidir. Buna rağmen, hakikatin görünmesine kadar, Sovyet istatistikleri vasıtasıyla fikir bildirmeye mecbur oluyoruz. Türklerde doğum yükselişi neticesinde her yıl % 4 artma vardır. Bu hesapta 1987'de Türklerin sayısı 50 milyondan fazla olmalıdır. Sovyetler Birliğindeki bütün Müslümanların sayısı ise aradan 8 yıl geçtikten sonra (1979 - 1987) 1979'daki 43.553.247 kişiden en azından 60 milyon kişiye yükselmiş olabilir.

Sovyet kaynakları, Türklerin, bilhassa Türkistan ve Azerbaycan'dakilerin, sayısının çok acele olarak yükselmekte olduğundan malûmat vermektedir. Buna göre, Batının ilim adamları da kendilerinin hesaplarını görmekteler ve araştırmalar yapmaktalar. Sovyet demografi uzmanı Kozlov'a göre, yalnız "Orta Asya ahalisi" (bu terimoloji Kozlov'dan alındı) XXI. asrın ilk yarısında Rus ahalisinin sayısı derecesine gelebilir. Türk ve Müslüman sayısının artması Sovyet devleti için bir problem olacaktır. Bunu Moskova iyi bilmektedir. Nüfus artışını Sovyet rejimi bir felaket şeklinde görmemektedir, lakin bunun için başka şekilde tedbirler almaktadır. Brejnev, "Orta Asya ve Kafkasya'daki fazla işçi güçlerini Sibirya ve Uzak Doğu bölgesine gönderilmesini" talep etmişti ve bunu Parti kongresinde kabul ettirmişti. Sovyetlerin bildirdiklerine göre, Türk ahalisinin çok yükselmekte olduğu Özbekistan bölgesinde 1 milyondan fazla "işsiz" varmış! Bunlara Sibirya'dan iş aramaktalar. Özbekistan Sovyet Cumhuriyetinde insanlar her gün ortalama 17-18 saat çalışmaktadır. Kadınlar, hatta pamuk tarlalarında ve iş yerlerinde doğum yapmaktadır. Buna rağmen, bir milyon kişi işsiz imiş! demek ki, Sovyet devleti Türklerdeki insan artışını, insanları vatanından ve milletinden ayırmak yoluyla durdurmak arzusundadır.

Sovyetler Birliğindeki Türkler arasında Özbek Türklerinin sayısı çoktur (1979'da = 12.455.978 kişi). Bunlar sayısı cihetinden Türkler arasında birinci derecede, Sovyetler Birliği halkları arasında ise, Ruslar ve Ukraynalılardan sonra, 3. üncü grup ahali oluyorlar. Özbek Türklerinden sonra

sırasıyla Kazak Türkleri, Tatar, Azerbaycan, Türkmən, Kırgız ve Çuvaş Türkleri geliyor.

Yazılı kaynaklardan öğrendiğimize göre, Sovyetler Birliğindeki Türk ve Müslümanlar kendi varlıklarını korumak yolunda çaba harcamaktadır. Buna Aralık 1986'daki Alma - Ata'daki Kazak Türklerinin ayaklanması bir misâl olabilir. Onlar kendilerinin dinamik kuvvetleri ile uzun zaman kendi millî ve dinî mevcudiyetlerini koruyabilirler. Lakin onlara dışarıdan kültürel yardımları olursa, bu ise onların hareket tesirlerinin yükselmesine yardımcı olacaktır.